

Історіографія та історія археології

Г. Кобаль

ПРОБЛЕМИ АНТРОПОЛОГІЇ КЕЛЬТІВ У ЧЕСЬКІЙ ТА СЛОВАЦЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 80-х РОКІВ ХХ СТ.

Для вивчення історії кельтів Центральної Європи першочергове значення мають археологічні матеріали і меншою мірою повідомлення античних авторів. Натомість палеоантропология, вивчаючи кісткові залишки людей з латенських (кельтських) поховань, дає змогу з'ясувати особливості фізичної будови кельтів, тривалість життя та інших важливих демографічних питань.

Перша половина 80-х років у чеській та словацькій історіографії характеризується появою значної кількості праць, присвячених антропологии кельтів. Передусім це стосується публікацій нових даних про окремі поховання та могильники з різних регіонів. Незважаючи на значну кількість знахідок, кількість опрацьованого матеріалу є незначною. Так з регіону Карпатської котловини, де було виявлено 910 поховань, антропологічне обстеження проведено для 91 чоловічого, 80 жіночих та 46 дитячих поховань. До того ж поганий стан збереження кісткового

матеріалу на окремих пам'ятках не дав змоги проаналізувати його у повному обсязі, що також вплинуло на загальну оцінку і висновки.¹

Для початку 80-х років характерним є підхід до вирішення регіональних проблем, пов'язаних з антропологією кельтів. Особливу увагу привертає стаття Т.Даціка, присвячена антропології кельтів на території Моравії.² Цей специфічний у географічному і культурному відношеннях регіон у період латену займав проміжне становище між Баварсько-Чеською групою кельтських пам'яток і Карпатською котловиною.³ Саме цей факт, на наш погляд, робить дослідження антропології кельтів вказаного регіону актуальним. Єдиною по-справжньому важливою працею в цій проблематиці попередніх років є дослідження М.Стлоукала,⁴ хоча чимало положень потребує уточнень і до того ж, за словами Т.Даціка, використаний матеріал нечисленний, що створює труднощі для глибших

1. Bujna J. Spiegelung der Sozialstruktur auf laténezeitlichen Gräberfeldern im Karpatenbecken // *Památky archeologické*. -1982. -73. -S. 423.

2. Dacík.T. Antropologische analyse der skelette aus dem keltischen Gräberfeld in Maňa // *Materialia Archaeologica Slovaca*. -1983. -T. V. -S. 167.

3. Dacík.T. Příspěvek k antropologii Keltů na Moravě // *Archeologické rozhledy*. -1983. -35. -S. 496-506.

4. Stloukal M. Moravský příspěvek k antropologii Keitů // *Pamatky archeologické*. -1962. -53. -S. 155-172.

висновків.¹ На думку дослідника, можна припустити, що моравські пам'ятки є відмінними від пам'яток чеського регіону та Карпатської котловини, при цьому він посилається на виявлені археологічні матеріали.² В основу дослідження покладені дані, одержані в процесі вивчення двох могильників: Брно-Маломержіч та Блучини, де було виявлено 96 поховань і, незважаючи на те, що здебільшого збереглися лише фрагменти черепів, важливість даного дослідження є безсумнівною.

Дані зі всіх поховань зведені у таблиці, що дало змогу порівняти їх з матеріалами інших регіонів, передусім Чехії та Карпатської котловини. Зазначимо, що детально проаналізовано лише чоловічі черепи, більшість з яких воїнські (1/4 від загальної кількості)³. У кінцевому висновку автор вказує, що за своїми черепними розмірами та індексами моравські кельти ближчі до чеських, ніж словацьких знахідок. На жаль, через пошкодження епіфізів застосування індексів для визначення довжини тіла у посткраніальних скелетах є неможливим. Лише в окремих випадках Т. Дацік вказує на середній зріст похованих.⁴

Найцікавішим і водночас складним питанням є

1. Dacík T. Příspěvek k antropologii Keltů na Moravě... - S. 496.

2. Ibid.

3. Ibid. -S.498-499.

4. Ibid.

виявлення відмінності у формі і розмірах черепів, що простежуються в окремих групах. Так для воїнів є характерним череп середньої довжини, висоти і широти, натомість для інших чоловічих черепів характерною є довга, вузька і висока форма черепа.¹ Важливим є також виявлення нордичного типу, що раніше не був відомий для цього регіону. Це підтверджує думку про близькість з чеськими кельтами, де широко представлений цей тип. У Чехії переважає палеоевропеїдний тип, у меншій кількості - динарський, а ще менше - альпійський і балтійський типи. В Моравії теж виявлено динарський і альпійський типи, але їх менше порівняно з нордичним. На думку Т. Даціка, слід ще з'ясувати причину антропологічної відмінності між воїнами та іншими соціальними групами кельтського населення Моравії. Врешті автор зазначає, що перевага динарського і альпійського типу у воїнів підтверджує думку про короткоголове походження кельтів.²

На початку 80-х років зроблено новий крок у вивченні антропології кельтів Словаччини. Опубліковано антропологічні дані, виявлені у 50-х роках у могильниках поблизу Мані (там було виявлено 106 захоронень, але у зв'язку зі значним пошкодженням антропологічний аналіз

1. Dačík T. Příspěvek k antropologii Keltů na Moravě... -S. 503.

2. Ibid. -S. 506.

був застосований лише до 84 скелетів)¹ та Небойсі (10 скелетних залишків).² Незважаючи на значну кількість опрацьованого матеріалу, Т. Дацік утримується від будь-яких далекосяжних висновків, акцентуючи увагу лише на гетерогенності латенського населення Словаччини. Так для поховань з Мані можна констатувати наявність динарського, нордичного, балтійського і середземноморського типів,³ а для могильника в Небойсі - двох: нордичного та палеоевропеїдного типів.⁴ Отже, опублікований матеріал репрезентує всі відомі антропологічні типи, за винятком альпійського, що простежується в латенських похованнях Центральної Європи. За антропологічними показниками (наприклад, зріст) дані досліджень цих могильників цілком збігаються з показниками інших регіонів, зокрема Моравії,⁵ хоч у деяких місцях мають вищий показник.⁶ Спираючись на наведені припущення, Т. Дацік схильний вбачати західні впливи.⁷

1. Dacík T. Antropologische Analyse der Skelette aus dem keltischen... -S. 167.

2. Dacík T. Příspěvek k antropologii Keltů na Slovensku // Archeologické rozhledy. -1982. -34. -S. 306.

3. Dacík T. Antropologische Analyse der Skelette aus dem keltischen... -S. 167.

4. Dacík T. Příspěvek k antropologii Keltů na Slovensku... -S. 307.

5. Stloukal M. Moravský příspěvek k antropologii Keltů... -S. 155-172.

6. Dacík T. Příspěvek k antropologii Keltů na Slovensku... -S. 307.

7. Ibid.

Публікація значної кількості даних, що стосуються території Словаччини, свідчить про зацікавленість дослідників антропологією кельтів цього регіону. Проте результатів цих досліджень не знаходимо у фундаментальній праці И.Буйни, що присвячена реконструкції соціальної структури латенського населення на основі поховань.¹

Варто згадати також кілька статей, присвячених проблемам антропології кельтів, в яких подано відомості з окремих поховань на території Чехії. Зокрема, привертають увагу залишки скелета, що походить з Граденіна поблизу Коліна. Характеризуючи череп цього скелета, Я.Хохол простежує вірменоїдно-нордичний тип, посткраніальний аналіз виявляє грацильні риси з виразним рельєфом м'язів, висота середня. На думку автора, така характеристика відповідає в цілому антропологічній структурі кельтської популяції.²

Іншим цікавим дослідженням Я. Хохола є стаття "Антропология пізньогальштатської та ранньолатенської груп з Манетіна-Градку".³ Серед головних рис виявлених скелетів автор вказує добре виражену грацильність, невисокий зріст і слабо виражений статевий диморфізм, а також відносну

1. Bujna J. Spiegelung der Sozialstruktur auf latènezeitlichen... -S.312-431.

2. Chochol J. Antropologické zhodnocení kostrených nalezu z Hradenina // Archeologické rozhledy. -1982. -34. -S. 266-268.

3. Chochol J. Antropologie pozdne halstatske a čásne latenské skupiny z Manetina-Hradku // Památky archeologické. -1984. -75. -S. 294-303.

гомогенність групи.¹ Незначна кількість антропологічного матеріалу пізньогальштатського та ранньолатенського періодів не дає змоги простежити аналогічні риси на інших пам'ятках території Чехії. Питання гомогенності ранньо-латенського населення потребує подальшого вивчення.

Деякі короткі повідомлення з антропології кельтів подані в статті Е.Голнерової про два поховання латенського часу з Тржетена.² Обидва належать дорослим індивідам - одне чоловікові, інше жінці. Досліднику вдалося простежити такі риси, як вузьке обличчя, помірковано випукле чоло, грацильна постава, слабо розвинені надбрівні валики.³

В єдиному випадку було проведено антропологічний аналіз перепалених кісток з латенського поховання в Семіцях.⁴ Поганий стан матеріалу не дав змоги встановити жодних характеристик.

Отже, в працях першої половини 80-х років розглянуті істотні питання кельтської антропології на підставі комплексного опрацювання матеріалів могильників кельтів. Ці дослідження охоплювали значну територію, тому вони стали важливим чинником для подальшого розвитку вивчення антропології всього кельтського етносу Центральної Європи.

1. Chochol J. Antropologie pozdne halstatske ... -S.294-303.

2. Holnerova E. Antropologické určení kostrových hrobů ze Třetěna // Archeologické rozhledy. -1982. -34. -S. 306.

3. Ibid.

4. Chochol J. Antropologické pozůstatky ze zárového laténského hrobu v Semicích, okr. Písek // Archeologické rozhledy. -1984. -36. -S. 193.